

Horváth Róbert

A MŰVÉSZETEK ÉS A VIRIDITAS FORRÁSA

Ars Naturæ (Szeged) különszám (2025), 87–93. o.

Művészet alatt nemcsak festészetet, szobrászatot, építészetet, költészetet vagy zenét értünk, hanem egy tudatos szemléleti és cselekvési módot, amely jelen lehet a földműves, a kertgazdálkodó, az állattartó, a kézműves, a nagygazda, az értelmiségi, a tudós, a politikus, a pap, tulajdonképpen bárki életében, és a mindennapokban is.

A latin *viriditas* kifejezés a *vireo* igéből jön, melynek jelentése zöldell. Finály Henrik szerint kezdetektől fogva volt átvitt értelme: elevenességben, frissességben, erőben létezését jelent. A *viriditas* szó nem csupán a zöld szín „lényegisége”, hanem magában foglal egy tevőleges hozzájárulást a zöldelléshez. Mindkét kifejezés az indoeurópai (*vi-*)*ír* gyökből származik, amely a latinban szótóként *vir*, szellemi férfi jelentésű, különbözve a hímnemű testi létezőtől, a *mas*-tól.¹ Ugyanazon nyelvi gyökből a szanszkritban olyan szavak származnak, mint a *virja* és a *vira*, a győzedelmesség és a hős. Programadó tanulmányában Kocsi Lajos összegyűjtötte a *viriditas* további értelmi, nem szó szerinti jelentéseit: alkotó életerő, természetben feltároló isteni erő, eleven hatóerő, viráglás, üde és élénk forrás, lélegző-átlelkesítő életprincípium, megtermékenyítő erőter, élettűz, a vitalitás és a megújulás-megújítás lételve, kreatív alkotóerő, isteni erőter, az élet szüntelen megújító és átlelkesítő tüze, hajtóereje.²

Kétségtelen, hogy a művészetek és a *viriditas* maguk is források, itt azonban arra vállalkozunk, hogy e források forrására, e princípiumok princípiumára mutassunk: egy gyűjteményét adva annak, hogy milyen elnevezésekkel, fogalmakkal, koncepciókkal, felfogásmódokkal illették az utóbbit, több ezer év folyamán. E keresés égető – nem csupán fogalmi és bölcséleti kutatás, hanem az ember szellemi tapasztalása révén igazolható –, hiszen, ha bármely alábbi szemléleti mód révén megtapasztaljuk az abszolút forrást, oda jutunk, amiből a *viriditas* fakad. Megtaláljuk a viráglás rejtett kulcsát, mely a keresést és a rá való összpontosítást követően erőfeszítések nélkül nyit, láthatatlanul fordul a zárban, elkerülve a zöld burjánzását és mindazon egyéni hibák sokaságát, melyek különféle indítékok és erőlködések révén visszatetszőn keletkeznek a vitalitás számtalan formájában. Fontos, hogy e kutatás nem csak elméleti, hanem tényleges lehet a művészi cselekvés és a zöldellő gyarapodás szemlélésének hátterében, közben.

Isten hat nevét gyűjtjük egybe: a természetet mint princípiumot (ahogy sztoicizmusban és a hindú-buddhista *szahadzsában* megjelent); a *sákta* hagyomány teremtő erejét; az életfeletti Lét elvét (Hamvas, Heidegger); a Lét és a Nem-lét

---

¹ László András hívta fel a figyelmünket erre.

² Kocsi Lajos: *Ars et viriditas*. Szövetségben az étellel, szövetségben a természettel, szövetségben Istennel. *Magyar Szemle* (Budapest), XXXIII. évf. (Új folyam) 7–8. sz. (2024. július–augusztus) 52., 54. és 62. o.

egységének princípiumát (Guénon); a potencia alapelvét (Weissmahr); valamint a cselekvő nem cselekvés (taoista és hindú) princípiumát, amely mentes a tevékenység negatív visszahatásaitól.

A művészetek és a *viriditas* forrását néhol úgy nevezték-nevezik, hogy természet (mint születéssel összefüggő *natura*). Ez nyilvánvalóan nem csak a látható természetet jelenti, mert az nem abszolút forrás. A természet egésze és teljessége mindig láthatatlan. Korábban írtunk már arról, hogy amit természetnek mondtak, gyakran természetfeletti volt.³ A természetfölötti nélkül értelmezett természet nem becsüli meg eléggé a természetet. Amennyiben az *arsok* (művészetek) és a virulás forrásának a természetet tekintjük, az úgy lehetséges, hogy a természetbe a természetfölötti jelenlétét is beleértjük. Az olyan tradíciók dualizmusa, amilyen a *szánkhjáé* vagy a klasszikus *jógáé* – a *prakriti* (a természet) és a *purusa* (az ember, a szellem) vonatkozásában –, módszertani és technikai jellegű volt. Eltérően a mai kollektív helyzettől, esetükben nem beszélhetünk abszolút dualizmusról. A természet fogalma itt is magában foglalja, legalább cél szerint, a természetfelettit, a láthatatlant, a transzcendenst. Különösen így volt ez a sztoikus szerzők saját természet fogalma és bizonyos hindú és buddhista tradíciók veleszületettség-spontaneitás-természetesség (*szahadzsa*) fogalma esetében.

A *viriditas* és a művészetek forrásának következő megközelítése az indiai szubkontinens *sákta* hagyományaiban a *krijá-sakti*. Ez a cselekvés és a teremtés isteni erejét jelenti. Két eltérő erővel egészül ki: a *dzsnyána-saktival* és az *icscshá-saktival*, a tudás és az akarat erejével. Az előbbi kapcsolatban áll a mesterségbeli tudással, noha több annál, az utóbbi a jószándékkal és a feltartóztatatlansággal. Később e három *sakti* Apará, Parápará és Pará kultuszává alakult. Az első az objektivitás tiszteletével, a második az objektivitás és a szubjektivitás együttes kultuszával, a harmadik a tiszta, objektivitáson túli szubjektivitással kapcsolatos. Az utóbbi esetben az embernek már nincs szüksége arra, hogy alanyi tudatossága tárgyak és cselekvés segítségével ébredjen fel. Pará *sakti* magasrendűsége ellenére az objektumokkal és a cselekvéssel összefüggő *krijá-sakti* jelentősége igen nagy.

Hamvas Béla úgy hangsúlyozta mintegy a *viriditas* forrását, hogy megkülönböztette az életet és a létet.⁴ Az előbbi feleltethető meg a *viriditas*nak, az utóbbi a forrásának. Nem egy abszolút dualizmus jegyében hajtotta végre e különbségtételt. „Az élet a létnek nem ellentéte, hanem lefokozott és zárt állapota.”⁵ Ha az élet bibliai fogalmát nézzük – úgy az ószövetségi Élet Fája, mint az újszövetségi Élet tekintetében –, az élet és lét megkülönböztetése nem tökéletes. Fiatalkorunkban mégis hasznosnak bizonyult a lét „választása”, szabadon elhatárolódva az egzisztenciától, az „életességtől”

---

³ Horváth Róbert: Természet és természetfeletti viszonya különböző tradíciókban. *Ars naturæ* vagy *ars metaphysicæ? Ars Naturæ. Ökológiai, társadalmi, kulturális folyóirat* (Szeged), II. évf. 3–4. sz. (2011) 412–417. o.

⁴ Hamvas Béla: *Scientia Sacra*. Szerk. Palkovics Tibor. H. n., 2024, Medio /Hamvas Béla összegyűjtött művei III. 7/, 43., 46. és 52. o. (Első könyv, harmadik fejezet)

⁵ Uo. 47. o.

(Babits), a „lótuszevéstől” (Homérosz, Kosztolányi), az „evilágiságtól” és a vitalizmus gyakran nem kevésbé materialista formáitól.

Szorosan ide kapcsolódik Martin Heidegger *das Sein* és *das Seyn* (a Lét) fogalma. Nem tudjuk, Hamvas mennyire ismerte jól Heidegger munkásságát, mindenesetre hasonlóról van szó, mint az élet és a lét hamvasi megkülönböztetésekor. Heidegger szerint különbözőség áll fenn a létező(k) (*das Seiende*) és a Lét, továbbá a létező(k) léte (*das Sein des Seienden*) és a Lét között. A különbség nála sem elvágólagos. Mint a *Dasein* (ittlét, jelenvalólét) ismert fogalma mutatja, a Lét áthatja a létezőket és mindennemű létezés, nem külön valóság. Heidegger nyelvileg és másodlagos gondolatokkal túlterhelt költői metafizikájából most azt a következtetést vonjuk le, hogy a *viriditas* forrása maga a Lét. A Lét zöldell, ad életet mindenfajta gyarapodásnak. Minél inkább a forrásra, a Lét (*das Sein, das Seyn*) teljességére összpontosítunk, annál inkább lesznek, lehetségesek létezők (*das Seiende*) csodálatos, önmagukon túlmutató, misztériózus, a Létre visszautaló módon.

René Guénon továbbment az abszolút forrás keresése tekintetében. Nem redukálta ontológiára a metafizikai valóságot. A huszadik század egyik legjelentősebb, valóban metafizikai művében, *A Lét állapotainak sokféleségében* kifejtette, hogy a Lét a megnyilvánulás princípiuma, és ahogy a Lét teljessége maga láthatatlan, hasonlóképpen vannak meg nem nyilvánult állapotok, amelyek alapelvét – jobb elnevezés híján – Nem-Létnek (*Non-Être*) nevezte. Ez utóbbi úgy mond több, magasabb rendű, metafizikai valósághoz közelebb álló, mint a Lét, mert amint a láthatatlan foglalja magában a láthatót, úgy a meg nem nyilvánult minden megnyilvánulást,⁶ nem pedig fordítva. Nem lenne igaz azt állítani, hogy a megnyilvánulás a teljesebb, hogy ez foglalja magában a meg nem nyilvánulást. És – ami a jelen szempontból igen fontos – nagyon is lehetséges, hogy a *viriditas* hiánya vagy mesterkéeltségei gyakran a megnyilvánuláshoz való kötődésekből, a Nem-Létre való koncentráció hiányából fakadnak.

Guénon néhány híve – így például Frithjof Schuon és Léo Schaya – a Nem-Lét helyett gyakran a Lét feletti Lét (*Sur-l'Être*) fogalmát használták a tökéletesen soha ki nem fejezhető abszolút forrásra,⁷ annak tudatában, hogy a Nem-Lét negatív kifejezés, amely a modern olvasók fejében a nemlétezéssel és az erősen képzeletbeli „semmivel” asszociálódik. René Guénon is tisztában volt mindezzel. Így írt a Nem-Lét kapcsán: „Mihelyt azonban a Nem-Létet a Léttel szembehelyezzük vagy egyszerűen megkülönböztetjük, akkor sem az egyik, sem a másik nem végtelen, mivel ebből a szempontból egymást valamilyen módon korlátozzák; a végtelenség a Lét és a Nem-Lét egységéhez [szanszkritul: *szadaszat*] tartozik, mivel ez az egység azonos az Egyetemes Lehetőséggel. (...) az Egyetemes Lehetőség szükségszerűen magában

---

⁶ René Guénon: *A Lény sokféle állapotának metafizikája*. In uő: *Metafizikai írások I.* Szerk. és ford. Darabos Pál. H. n., 1993, Farkas Lőrinc Imre, 51–52. o. (Harmadik fejezet)

⁷ Magyarul lásd például Leo Schaya: *Szellemi születés*. Ford. Isztrayné Bíró Anna. Budapest, 2016, Napkút, 19., 32–34., 77. és 96. o.

foglalja a lehetőségek összességét, és azt mondhatjuk, a Lét és a Nem-Lét ennek két aspektusa; a Lét, amennyiben a lehetőségeket (vagy pontosabban néhányat közülük) manifesztálja; a Nem-Lét, amennyiben ezeket nem manifesztálja. A létezés tehát minden megnyilvánultat magában foglal, beleértve magát a Létet is; az Egyetemes Lehetőség azonban egyszerre foglalja magában mind a Létet, mind a Nem-Létet. (...) a Lét és a Nem-Lét megkülönböztetése teljesen esetleges, mivel ez csak a megnyilvánulás szempontjából tehető, ami lényegében maga is esetleges.”⁸

Guénon már az első, 1909-ben megjelent írásában hangsúlyozta a Nem-Lét fontosságát, de 1936-ban a következő megjegyzést tette: „Mondjuk el – kizárva azt, hogy ez az értelmezés akárcsak egy ellenérvre is okot adhasson –, hogy szoros kapcsolat van a Teremtés és a Megváltás között, mely lényegében csak az isteni Ige működésének két aspektusa.”⁹ Rövid konklúziót vonva az eddigiekből: amennyiben bármilyen túlzás, túlkapás vagy hiány keletkezik az életerő, a virulás, a *viriditas* tekintetében, az mindig a Lét teljessége, a soha meg nem nyilvánult, ám meghatározó Nem-Lét, vagy e kettő egysége tudatosításának hiányából fakad.

Weissmahr Béla a huszadik század egyik legjelentősebb nyugati metafizikusa volt. Egészen más utat járt be, mint Guénon, Schuon, Schaya, Hamvas vagy László András. Rendi kötelékei mellett ő a nyugati filozófiai metafizika vonalán haladt, jobban tartotta magát annak játékszabályaihoz. Legalább egy ponton, a „lehetőség metafizikáját” illetően, azonban közel állt René Guénonhoz, akinek műveit valószínűleg nem ismerte. Weissmahr egy helyen felvetette, hogy a nyugati gondolkodás Arisztotelésztől kezdve, Szent Tamáson át alulértékelt a *potentia*, a lehetőség fogalmát és jelentőségét, aminek révén Hegelen keresztül Gentiléig addig a nézetig jutott, hogy minden csak az aktualitáson, az *in actun* múlik, mintha azt nem az *in potentia*, a lehetőségek tételezése és szem előtt tartása készítené elő.

„Mármost a változásnak ezt az elméletét csak akkor értjük meg igazán, ha megértettük az arisztotelészi »dünamei on« (vagyis a tamási »ens potentia«) fogalmát. Ennek a megértéséhez azonban elengedhetetlen a felismerés: itt dialektikus fogalomról, azaz egészen egyértelműen valójában ki nem fejezhető belátás kifejezésére alkotott fogalomról van szó. Ez ugyanis azt akarja mondani, hogy bizonyos tökéletesség, azaz pozitív tulajdonság (melyet Arisztotelész »dünamis«-nak, Tamás pedig »potentia«-nak nevez), melyre nézve bizonyos létező a lehetőség állapotában van, ebben a létezőben a maga kifejezett valósága szerint ugyan nincsen meg, ennek ellenére mégsem hiányzik belőle, hanem valamiképpen mégis megvan. A »potentia« fogalma tehát azt jelöli, *ami anélkül, hogy meglenne, mégis megvan*. Itt meg kell jegyezni, hogy mind Arisztotelész, mind Tamás zseniális meglátásukat a valós lehetőség természetére nézve gyakran nem fejtették ki következetesen. Több esetben (szerencsére nem mindig) az egyértelműsége törekvő fogalmi gondolkodás

---

⁸ René Guénon: i. m. 52–53. o. Darabos Pál fordítása.

⁹ Uő: Szimbolikus virágok. In uő: *A szent tudomány szimbólumai*. Budapest, 2023, Helikon–Szenzár, 85. o. Horváth Endre fordítása. (Kilencedik fejezet, 55. jegyzet)

követelményeinek engedve kompromisszumot kötöttek, és a »lehetőség szerinti létezőt«, illetve a »ténylegesség szerinti létezőt« nem mint minden ellentétük mellett egymást átjáró lételvet, hanem mint a valóságnak két egymással szinte csak ellentétben álló alkotó elemét írták le.”¹⁰

Eléggé megdöbbentő észrevételek ezek szellemtörténeti összefüggésekben, mindenestre effektíven a Végtelen felé mutatnak, amelynek Guénon szerint – ahogy idéztük – a Lét és a Nem-Lét csupán egy-egy arculatát jelenti. Mármost ahhoz, hogy a viráglást, a zöldellést, az életerőt megvalósítsuk, messzemenően tekintettel kell lennünk az Egyetemes Lehetőségre (nem csak a látható megnyilvánulásokra), mintegy abban és akként tartózkodva, akár egy „Nagy Házban”. Mindebből következik a hatalom eredeti értelme, amely később hosszú és eltérő utakat járt be. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy úgy a Lét és a Nem-Lét, mint a Végtelen és az Egyetemes Lehetőség nem érthetők jól, ha nem a saját *Létkénti Létként*, ha nem a saját *Nem-Létkénti Nem-Létként*, ha nem a saját Végtelenségünként és Egyetemes Lehetőségünként értjük.

E ponton felmerül a művészetek és a *viriditas* forrásának újabb megközelítése: az, hogy a kútfő a *vei vu vej*, a nem cselekvő cselekvés. Gyakran a nem cselekvés (*vu vej*) tudatával együtt tudunk a legjobban cselekedni, amikor *nem gondoljuk* azt, hogy cselekszünk és hogy cselekvők vagyunk. A holland Henri Jean François Borel igazán szép kis könyvet írt e témában a tizenkilencedik század legvégén. „Ha egyszer valósággá válik számunkra, megtapasztaljuk, mint igazságot, észrevesszük, hogy minden ebből a valóságból indul ki, és ehhez tér vissza újra. Mert a dolgok, amelyeket valóságnak tekintünk, önmagukban nem valósak. Amit létezőnek nevezünk, ténylegesen nem létező, és éppen, amit nemlétezőnek hívunk, valódi értelemben az a létező. Ezért élünk nagy sötétségben. Amit valóságosnak képzelünk, az a valótlan, és mégis a valóságosból, a teljességből származik. Ennek megfelelően a létező, ahogy a nemlétező is, *Tao*.”¹¹

Borel őszintén elmondta mesterének, egy Lao-ce nevű remetének, hogy összeszorul a szíve, amikor arra gondol, hogy a világ minden szép és jó tapasztalatát, cselekedetét, beleértve a művészeteket és a szerelmet, el kell hagynia a Tao (*dao*) tapasztalása érdekében. Tanítója feltárta, hogy nem egészen erről van szó. Így fogalmazott: „mindennek eredete a Taóban leledzik: – fák, virágok, madarak, a tenger, a sivatag, a sziklák, fény és sötét, hőség és hideg, nap és éj, nyár és tél – és a te saját életed is. Világok porladnak, óceánok párolognak el az örökkévalóságban. Az ember feltör a sötétebből, belenevet a villódzó fénybe és eltűnik. Mégis mindebben a létforgatagban az Egy nyilatkozik meg. Tao van mindenben. (...) de nem szabad azt hinned, hogy a Tao szemmel látható. (...) úgy fekszel a Tao kertjében, mint gyermek az anyja ölén. Ez az új felismerés komollyá és elgondolkodóvá tesz, mert mindenütt, akár a templomban a

---

¹⁰ Weissmahr Béla: A világegyetem létrejötte: teremtés és fejlődés. In uő: *Az emberi lét értelme. Metafizikai értekezések*. Szerk. Szombath Attila. Budapest, 2012, Akadémiai /JelenLét/, 210–211. o. Szombath Attila fordítása.

¹¹ Henri Borel: *Wu-wei. Lao-ce útmutatásai*. H. n., 1995, Farkas Lőrinc Imre, 27–28. o. Kenéz György fordítása.

jó pap, szent lényként érzed majd magad. A helyzet fordulása, élet és halál nem ijesztenek többé, mert tudni fogod, hogy a halál, éppúgy, mint az élet, a Taóból folyik, és természetes, hogy a Tao, mely életed áthatja, halálod után is körülvesz majd. (...) Így fogsz te is visszatérni a Taóba, és ha már benne vagy, nem fogod tudni, mert magad leszel a Tao. (...) Ha egyszer megszabadulsz minden látszattól, vágytól és gyönyörtől, akkor egyszerűen csak szívből cselekszel majd, és nem is fogsz tudni róla. (...) A szépség volt, a testetlen Tao földi megtestesülése, amely benned az indulat azon remegését keltette, melyen keresztül bejutsz majd a Taóba. Ugyanazt tapasztalhattad volna egy fa, egy felhő vagy egy virág megpillantásakor is. De mivel ember vagy – annak összes hajlamaival –, a Tao csak egy másik emberi lényben, egy asszonyban mutatkozhatott meg neked, mert ez a forma ismerősebb és érthetőbb számodra; vágyakozásod meggátolta a tiszta szemlélődést, innen a vihar felkorbácsolta tenger, mely nem találja a helyét. Az egész élmény valódi magja nem a szerelem, hanem a Tao volt.”¹²

Nos, cselekvőnek képzeljük magunkat, és valóban jól – a lehető legjobban – kell cselekednünk. Mégis, hogy igazán életteli, szellemi értelemben sikeres és mindenféle öngazolástól mentes legyen a cselekvésünk, a *vu vejjel*, a nem cselekvés tudatával együtt kell cselekednünk. Általában a gyümölcsre, az okozatra törekszünk, vagy okként magasztaljuk magunkat. A saját hivatásunkból mindenki számára érvényes példát próbálunk statuálni. Ezeket egyedül a *vei vu vej*, a nem cselekvő cselekvés korrigálhatja. Természetesen nem arról van szó, hogy ne vegyük komolyan a cselekvést, vagy hogy ne örülhetnénk tevőleges fáradozásaink gyümölcseinek. Egyszerűen csak arról, hogy mindez nem a lényeg. Minden cselekvésnek visszahatásai vannak,¹³ kötelekképző ereje, amely egyedül úgy oldható fel, ha cselekvés (*karma*) közben az *akarmára*, a nem cselekvésre is összpontosítunk (*karmákarma*).¹⁴ Különös módon ez az ok-okozatiságon túliság a *viriditas* legfőbb metafizikai feltétele, és a Feltétlen felé mutat.

Van a természetnek (mint princípiumnak), a teremtő erőnek, az életfeletti Létnek, a Lét és a Nem-Lét egységének, a *potentiának* és a cselekvő nem cselekvésnek egy fenomenológiai „igazolása”, amit másutt említettünk.¹⁵ Az ember maximum kétszáz fokban lát maga előtt, így legalább százhatvan foknyi rész akkor is láthatatlan marad számára, ha elfordíthatja a fejét. Nem tudatalattinak vagy tudattalannak fogjuk fel az utóbbi tényt, hanem szimbolikusnak, amely arra taníthat bennünket, hogy legyenünk tekintettel a nem látott, nem látható valóságra. A láthatatlan, a potencia: van. Ezek is forrásai a *viriditas*nak. Semmi nem garantálja, hogy e forrásból mindig zöldellés,

---

¹² Uo. 28., 30., 32., 35. és 73–74. o.

¹³ Ezzel kapcsolatban lásd Matgioi (Albert de Pouvourville): *Taoista út: Egybetartozó akció és reakció*. Ford. Bornemisza Diána, bev. Horváth Róbert. Budapest, 2000, Camelot /Regulus Kollekción 3/.

¹⁴ László András kifejezése.

¹⁵ Horváth Róbert: Tájéként élni. A tudatökológia tájfilozófiájának alapjai. *Ars Naturæ. Ökológiai, társadalmi, kulturális folyóirat* (Szeged), X. évf. 19–20. sz. (2021) 48. o.

gyarapodás fakad, mert néha nem. Azonban amikor fennáll a *viriditas*, mindig e meg nem nyilvánult forrásból tör elő.

Újra és újra felmerül: hogyan, milyen módon lehet elérni, megvalósítani a Forrást? Nem a bartóki „tiszta forrásra” gondolunk, amely külsőleges, és ezért nem teljesen tiszta, hanem az abszolút forrásra. Megvalósítás alatt többnyire praktikákat értünk. A korai egyházatyáknál, például Evagriosz Pontikosznál a gyakorlat (*praktiké*) a teóriában, a kontemplációban folytatódott. A művészetek és a *viriditas* forrásának realizációja sem más, mint koncentráció Isten hat említett „nevére”. Nem csupán rá gondolás, hanem előzetes végiggondolások és megértések után olyasféle összpontosítás, amely nem csak a jógikus *dháraná* értelmében vett koncentráció. Befelé fordulás (*pratjáhára*) révén indulhatunk el a Forrás felé, de gondolkodáson túli összpontosítás, meditáció és kontempláció (*dháraná* + *dhjána* + *szamádhi* = *szanjama*) együtteseként érjük el. Előzetesen átgondolva, gondolkodás révén előkészítve, spontán módon valósul meg, művészi tevékenységek közben, mintegy azok háttérében, a *viriditas* forrására koncentrálva. Univerzálisan összpontosítva a Forrásra, azonosulva vele és abban identifikálódva. Kissé leegyszerűsítve ebben áll az abszolút forrás megvalósítása, nem pedig speciális, csupán mesterségbeli hasznos technikákban.